

TÜRKÇE A

KATEGORİ 1

Araştırma Sorusu: “Sait Faik Abasıyanık’ın “Kayıp Aranıyor” adlı yapıtında “arayış”
izleği odak figür Nevin üzerinden nasıl işlenmektedir?”

Kelime Sayısı: 3964

İçindekiler:

1) Giriş.....	1
2) Bireyin doğuştan sahip olduğu statü.....	2
2.1) Sosyo- kültürel gelişim.....	2
2.2) Anne modelinin etkisi.....	4
3) Sosyal çevre.....	5
3.1) Ait olunan sınıftaki arkadaş çevresi.....	5
3.2) Evliliğin rolü.....	6
4) Aidiyetsizlik.....	7
4.1) Farklı sınıfa duyulan ilgi.....	7
4.2) Ait olunan sınıfın sorgulanması.....	8
4.3) Farkındalık.....	9
4.4) Kadın olmanın etkisi.....	11
5) Uzam.....	12
5.1) Uzamın sınıflar arası ilişkideki etkisi.....	13
5.2) Özgürlük kavramı ve erkek kimliğinin özdeşleşmesi.....	13
6) Kaçış.....	14
7) Sonuç.....	15
8) Kaynakça.....	17

1) Giriş

Bu tezde işlenmek üzere toplumda var olan cinsiyet ayrımcılığını bir kadın figürün bakış açısı ile inceleyen Sait Faik Abasıyanık'ın "Kayıp Aranıyor" adlı eseri seçilmiştir. Figürün toplumun üst sınıfına ait bir birey olması, yapıta sosyal sınıf farklarına Türk edebiyatındaki çoğu eserin ele aldığı alt sınıfın bakış açısından farklı bir yaklaşım kazandırmıştır. Bunların yanı sıra yapıttaki zaman çizelgesini yaratılırken okurlarını olaylara farklı perspektiflerden bakmaya itmesi, edebi eserlerde çoğu zaman var olan bir düşüncenin aktarılma isteğinin bulunmadığını gösterir.

Sait Faik Abasıyanık'ın "Kayıp Aranıyor" adlı romanında bireyin ait olduğu toplumsal sınıfın kendisine kazandırdığı sosyal statünün etkileri odak figür Nevin üzerinden ele alınmaktadır. Yapıtta, figürün bir parçası olmak üzere yetiştirildiği, bulunduğu toplumda kültürel zenginliğe ve ekonomik üstünlüğe sahip olan üst sınıfın figürden sahip olmasını beklediği düşünce yapısının ve buna bağlı davranışların yarattığı sınırların sorgulanması ele alınmaktadır. Kendi sınıfı tarafından uygulanan baskının figürü aidiyetsizliğe itmesi sonucunda edinilen toplum yapısı hakkındaki farkındalığın odak figürün kaçışına yol açması incelenmektedir.

Bu tezde, yapıtta ele alınan Nevin figürünün üzerinden işlenen kesitler bireyin doğuştan sahip olduğu sosyal statü, sınıf içi ilişkiler, toplumsal yapının sorgulanması, sosyal kısıtlamaların önüne geçme çabası ve aidiyetsizliğin yol açtığı kaçış olarak incelenecektir.

Doğuştan gelen statü, ailenin sahip olduğu imkanlarla paralel olarak kültür gelişimi ve olaylara karşı tutum olarak işlenmektedir. Evebeynlerinin sahip olduğu özelliklerin odak figüre yansımaları, aralarında geçen diyaloglar ve bu tiplerin düşüncelerinin okura aktarılması ile ortaya konulmaktadır.

Figürün ait olduğu sınıf, evliliğini ve arkadaş çevresini belirlemektedir. Sosyal ilişkiler kurduğu bu karakterlerin figüre bakış açıları ve bu bakış açılarının figüre etkisi yapıtta yönlendirici noktalar olarak yer almaktadır. Bu konuların işlenişi okura figürün bulunduğu durumu anlama şansı verirken, ele alınan gelişmelerin dönüm noktasını hazırlayan etkenler olmuştur.

Bulduğu statüden memnun olmayan Nevin'in alt sınıf ile iletişime geçmekte zorlanması üzerine ortaya çıkan aidiyetsizlik sorunsalı, yapıttın doruk noktası olarak nitelendirilebilir.

Toplumsal normların önüne geçme çabası yapıtta farklı zaman aralıkları ile aktarılmakta, bireye toplumda ait olduğu yerin getirdiği memnuniyetsizliğin etkilerini ortaya koymaktadır. Okuyucunun figürün yaşadıklarını öğrendikten sonra değişecek olan figürün düşüncelerine karşı tutumu bu şekilde yönlendirilmektedir.

Yapıtın sonu olan kaçış bölümü figürün sınırlamalardan uzaklaşması ve kendisine rahatsızlık veren kesin kalıplar yerine belirsizliğe açılan bir yol olarak verilmektedir. Figürün sahip olduklarından vazgeçmesi, toplumsal ayırımın bireyde yarattığı duygusal karmaşanın engellenemez sonucunu olarak değerlendirilmiştir.

2) Bireyin doğuştan sahip olduğu statü

2.1) Sosyo- kültürel gelişim

Hayatı boyunca içinde bulunduğu koşullar bireyi belli sınıflara ait kılar. Bireyin toplumdaki yerini belirleyen eğitim, aile, ekonomik durum gibi etkenler, kişinin farkında olmadan içselleştirdiği roller ve rutinlerin yanı sıra hayattan beklentilerini de oluşturur. Yapıtta odak figür Nevin'in ait olduğu sınıf, dönemin burjuvası olarak nitelendirilebilecek, üst düzey kültürel deneyimlere, yüksek eğitim seviyesine ve ekonomik üstünlüğe sahip bir sınıftır. Baba karakterinin konsolos ünvanına sahip olması nedeniyle odak figürün yaşamında hem çocukluğunda kişisel gelişimini etkileyen ayrıcalıklar, hem de büyüdüğünde toplumda

bulunacağı yerin belli olması etkili olmuştur. Nevin'in gazetecilik mesleğinin yanı sıra, eşi Özdemir ile olan evliliği ve arkadaş grubunun paylaştığı düşünce yapısı, her ne kadar kendisi “farklı” davranışlar sergilemeye açık olsa da, küçüklüğünden beri kendisine çizilen yolun dışında şekillenmemiş ve figür doğduğu sınıf içinde yetişip yine aynı sınıf içinde bir hayat kurmuştur. Özdemir’le olan ilişkisi romantik olmaktan ziyade kapsamlı bir proje yürütecek iş ortakları şeklinde gelişmiştir. Odak figür hem yetiştirilirken hem de kendine ait bir hayat kurarken toplumsal statüsüne uygun görülen rolleri içselleştirmiş, yaşadığı toplumda sosyo-ekonomik faaliyetlere dayalı olan yapıda üst sınıfa ait bir birey olarak şekillenmiştir.

Nevin'in ait olduğu sınıfın gerekliliklerinin hayatının her aşamasına etki etmesinin yanı sıra yetiştirildiği ortam, düşünce yapısı ve hem toplum hem de bireylerle ilgili görüşlerini inşa etmiştir. Babasının konsolos olması nedeniyle küçük yaştan itibaren yaşadığı ülke olan Türkiye'nin yanı sıra eğitim alanında gelişmişlik seviyesi daha yüksek olan ve özgürlük düşüncesine önem verilen Avrupa ülkelerinin farklı toplum yapılarını ve ahlak anlayışlarını öğrenerek eğitim gören Nevin, açık görüşlü ve her ortamda kendini ifade edebileceğine güvenen bir birey olmuştur. Kendisiyle benzer seviyede kültür birikimine sahip olan babası ile gerçekleşen Türkiye'nin modern edebiyat anlayışı hakkındaki konuşmasında da hem kültürel birikimlerinden yola çıkarak kendine ait düşünceler üretebildiğini hem de farklı bakış açılarını göz önünde bulundurup karşıt görüşlere sahip olmalarına rağmen toplum sorunları hakkında bir tartışmaya katılabildiği gösterilmektedir. Nevin babasının mesleği sayesinde yalnızca siyasi değil, sanat ve kültür alanlarında da güncel konular hakkında bilgi sahibi olan ve bu konular üzerine yorum yapabilen ve çıkarımlarda bulunabilen bir birey olarak yetişmiştir. *“Ama bence bugünün sanatkarı insanoğlunu bütün kıymetleri ve kıymetsizlikleri yeniden gözden geçirmeye zorluyor.” (Abasıyanık, 22)*

Batı kültürünün etkisi altında kalmasının yanı sıra odak figürün babasının konsolos olması, devlet çalışanlarının iş etikleri hakkında bilgi edinmesine ve bu deneyimleri gelecekteki iş

hayatında da göz önünde bulundurmasına yol açmaktadır. Babasının, görevi nedeniyle bulunduğu yabancı şehirlerde işinden ziyade yetişkin eğlenceleriyle ilgilenmesi Nevin'in kendi başının çaresine bakmayı küçük yaşta öğrenmesinin yanında, rahat çalışma tarzını tanıyıp kendisi bir meslek edindiğinde meslektaşlarının iş disiplinleri nasıl şekillenmiş olursa olsun kendisi gereken sorumluluğu yerine getiren ve mesleğinin rollerini karşılayan bir birey olmuştur. Karşısındakinin kadın olmasından dolayı uzun süre görevini yerine getirme gereği duymayan bir çalışana sabırla yaklaşması ve önemli bir mesele olduğunu belirtmesine rağmen kendisini ciddiye almayarak kendisinden istenileni yapmayacağını belirten çalışana karşı çıkmaması, mesleki hayatında karşılaştığı düzen bozukluklarına hazır olduğunu göstermektedir. Babasının iş ahlakının bir mesleğin yürütülmesi için gereken standartların altında bulunduğunun farkında olması, eşi Özdemir'in babasının konsolosluk yıllarını kendi ülkesini tanıtarak veya bulunduğu ülkeyi tanıyarak geçirmemesini eleştirmesi üzerine verdiği tepkide görülmektedir. *“Hoşgörmeli be Özdemir! Bir ihtiyar da gençliğini böyle harcamış.”* (Abasıyanık, 26) Nevin babasının bu tutumunu kendi iş etiğini geliştirmede ve bulunduğu sınıftaki meslektaşlarından beklediği sorumluluk seviyesini belirlemede kullanmaktadır.

2.2) Anne modelinin etkisi

Figürün annesi eşiyle ve içinde bulunduğu sınıfla karşılaştırıldığında düşük bir sosyokültürel seviyeye sahiptir. Bu durum Nevin'in zihninde kadın statüsünün zayıf bir varlığa sahip olmasına yol açmasına rağmen Nevin kendisini bu “düşük” konuma getirmemektedir. Kendine güveni yüksek olan Nevin, tam anlamıyla düşünmeden yaşayan bir anne ve Batı kültürünün hümanist, akılcı akımlarının içinde yaşayan bir babanın ebeveynliğinde yetişmiştir. *“Fazıla Hanım ömründe ilk defa düşünüyordu. Ne garip şeydi düşünmek! ... Daha fazla düşünmemek için tuncinaları¹ okumaya başladı.”* (Abasıyanık, 93) Bir çocuğun yaşamındaki

¹ Bir çeşit dua.

ilk kadın idolü olan anne karakteri, yapıtta odak figürün kendini “kadınlığıyla” kısıtlamasına yol açmasına rağmen ona bir kadından önce düşünceleri değerli bir insan olarak bakan babasının figüre olan güveni ve desteği Nevin’i toplumdaki statü sınırlarını zorlamaya itmektedir. *“Kızının bu hususta hem zekasına, hem huyuna güveniyordu. Yaşamının her şeklini meşru, kitaba uyar şekle soktuktan sonra hiçbir şeyin zararı yoktu. Eskiden, ta eskiden beri böyle, çağdaşlarının ahlak telakkilerine meydan okumuş kadınlar yok muydu?”* (Abasıyanık, 91) Yaşantısında odak figürün sahip olduğu bir statü, kadın statüsü, model aldığı kişilerin etkisi yerine yaşadığı toplumun değerlerinden uzak, gelişmiş ülkelerin sahip olduğu kadınların gücünü ve sorumluluklarını erkekler ile eşit seviyede tutan bir düşünce yapısı ile gelişmiştir.

3) Sosyal çevre

3.1) Ait olunan sınıftaki arkadaş çevresi

Figürün ait olduğu sınıf yalnızca yetişirken sosyokültürel anlamda etkisi altına kalacağı kişileri değil, aynı zamanda her gün içinde bulunacağı ortam ve yaşam şekli ile birlikte arkadaşlarını da belirlemektedir. Nevin’in mesleği ve kendisi gibi gazeteci olan eşi yoluyla tanıştığı ve gündelik ilişkiler kurduğu gazeteci arkadaşlarıyla düzenli olarak katıldığı akşam yemeklerinden birinin yapıtta yer edinmesi, okurun odak figürün ailesi ve ilişkisi dışındaki sosyal çevresiyle ilişkisini anlamasına olanak sağlamaktadır. Figürün duygusal dünyasındaki düzenin farklılıklar göstermesi üzerine, henüz çözümlenmeyen kişisel sorunları olan odak figürün bu arkadaş grubu ile yemek programını ertelemek yerine bu programa uyarak restorana gelmesi, sosyal hayatında kendisi için belirlenen programın dışına çıkacak kadar söz sahibi olmadığını göstermektedir. Bu toplanma sırasında figürün yakın çevresi rolündeki gazeteci grubun Nevin’e karşı olan soğuk tavırlarının kabul edilmiş normalliği Nevin’in davranışlarının kendi sınıfı içinde eleştirilmesinin uzun süredir devam eden bir olay olduğunu gösterirken, kendini savunma şansı bile verilmeden eşi ile yaşadığı bir olay hakkındaki yalanların imalar

ile kendisine karşı tutulması statüsüne uygun görülen davranış biçiminden herhangi bir şekilde sapması olasılığının bile sorgulanmadan olumsuz tepki aldığını ortaya koymaktadır. Yakın çevresini oluşturan grubun figürün ve aynı grupta bulunan eşinin evliliğindeki sorun üzerine yanlış anlaşılımları bile ona karşı kullanmaya hazır olmaları, Nevin'i düzende ters giden bir olayın suçlusunu olarak görmekten çekinmediklerini göstermektedir. “... arkadaşları bu en su götürmez sebepten başka bir sebep aramamışlardı.” (Abasıyanık, 65) Bu gelişme tanrısal bakış açısına ağırlık verilerek işlendiğinden hem Nevin'in hem de arkadaş grubunun davranışları figürlerin karşısındaki kişiye aktardıkları şekilde, düşünce süreçlerini gözardı edilerek aktarılmıştır. Bu durum okurun grup içindeki dinamikleri tarafsız bir şekilde yargılamasına ve yapıtta var olan gündelik ilişkileri anlamasına yardımcı olmaktadır.

3.2) Evliliğin rolü

Aynı sosyal sınıfa ait bir birey olan, Nevin ile aynı mesleğe sahip eşi Özdemir'le olan ilişkisi romantik olmaktan ziyade kendilerinden yüklenmeleri beklenen bir sorumluluk şeklindedir. Özdemir'in davranışlarına tolerans geliştiren Nevin, ne kadın olmasını olumsuzlaştıran aşağılayıcı konuşmalarını ne de onu düşünmeden aldığı kararlarla kendisine yüklenen sorumlulukları ondan uzaklaşmak için bir neden olarak görmektedir. Sosyal bir kurum olan evlilik, olduğu gibi kabul ettiği ve yürütmek için çalışması gereken bir iş olarak yerleşmiştir hayatına. Odak figür, toplumun kendisine uygun gördüğü bir evlilikte, kadın olarak kendisine uygun görülen rolleri gerçekleştirmekte ve daha fazlasını beklememektedir. Günlük iletişimlerini yansıtmak amacıyla yer verilen konuşmadan bir parçada Nevin'i aşağılamanın ve konuşma kendisinin bilgi sahibi olmadığı bir konuda olmasına rağmen Nevin'i hızlı bir şekilde “susturmanın” Özdemir'in alışkanlığı haline geldiği görülmektedir. “(Özdemir:) ‘Sen koltuk meyhanesi nedir bilir misin ki söylüyorsun?’ (Nevin:) ‘Yok, nereden bileyim.’ (Özdemir:) ‘Bilmezsen sus! Aslına bakarsan ben de bilmem.’”

(Abasıyanık, 25)

4) Aidiyetsizlik

4.1) Farklı sınıfa duyulan ilgi

Bulunduğu sosyal statü, toplumun insanlar arası iletişim kurallarını olduğu gibi kabul etmeyen ve olabildiği kadar rahat davranan Nevin için henüz toplumun olması gerektiğini kabul ettiği kadar büyük bir öneme sahip değildir. Her gün görüşeceği ve birlikte çalışacağı bir seviyeye gelemeyecek olsa da sık bindiği bir otobüsteki biletçi, hayatında bir eğlence kaynağı haline gelir. Kendisiyle iş kadınlığına aldırış etmeden rahat bir şekilde iletişim kuran, hatta flört etmeye bile cesaret eden bu genç biletçi, Nevin'in evliliğinde bulamadığı ilginin cazibesini ona göstermektedir. Şehir içinde bir köylü durumunda olan biletçi, odak figüre aynı zamanda farklı sınıflarla iletişim kurmanın ilginçliğini göstermekte, normal hayatından farklı ilerleyen bu durum Nevin'e hayal kurma lüksünü tanımaktadır. İlgi isteğinin ve evliliğinin sağlayamadığı romantik bir ilişkiye duyduğu ihtiyacın üzerine gelişen ilişkileri, odak figürün karşısındaki kişinin sahip olduğu manevi değerleri tanımaması sonucunda, sadece olumlu çıkarımlar yapılabilecek gelecek hayalleri haline gelmektedir. Yapıtta odak figürün hayatta kabul ettiği ve bir değişim beklemediği sosyal durumu, farklı bir sınıfla iletişim haline geçmesiyle birlikte bir beklenti içine girmesine neden olmaktadır.

İçinde bulunmadığı bir sosyal sınıfa ait bir birey ile ilgili kendi sınıfına uygun hayaller kuran Nevin, otobüs biletçisinin istediği standartlara uymadığını anladığında toplumda bulunduğu yerin farkına varmaktadır. Sadece bir araya geldikleri alanda, otobüste gördüğü kadar biletçiyi tanınmasının getirdiği bilgisizlikle bu alanın dışındaki davranışlarını zihninde kendi istediği biçimde şekillendirdiğinden, diğer kişi hakkında sadece kendi dünyasına uygun gerçekler yaratabilmektedir. Aslında istediği şekilde var olamayacak ilişkilerinin nasıl gelişeceği hakkında fikirler yürütüp kendi romantik durumuna kısa zamanlı bir gelecek çizmiş olsa da, bu işi gerçekleştirirken biletçinin kendisi yetişirken aldığı sosyal eğitimi almadığını

hesaba katmadığından “terbiyesizlik” olarak nitelendirdiği bir davranışın biletçi tarafından gerçekleştirildiğini gördüğü anda hayallerini kendisi yıkmak zorunda kalmaktadır. Adını öğrenme gereği bile duymamasından da kendisi başta fark etmese bile Nevin için biletçinin bir eğlenceden daha fazla olmadığı görülmektedir. Gerçek bir insandan gerçekçi olmayan bir ahlak algısı beklemesi sonucunda, biletçinin normal davranışını gördüğünde beklentilerinin kendi dünyası odaklı olduğunun farkına varmaktadır ve bu ani farkındalık karşısında ilk tepkisi olan şoktan kaynaklanan öfkesi olsa da, sonrasında figür hayalinde yarattığı biletçiden vazgeçip sınıf farkının getirdiği farklılıkları kabul etmektedir. *“Terbiyesizliğin lüzumu yok,”* (Abasıyanık, 31) Figür ancak farklı toplumsal sınıflarla iletişime geçip deneyim edinince var olan düzenin ve bu düzende kendi yerinin farkındalığına varıp bir toplumsal gerçeklik algısı edinmektedir.

4.2) Ait olunan sınıfın sorgulanması

Hayatının rutinelere dayalı düzeninde bir değişiklik beklememektedir odak figür. Her gün yerine getirdiği sorumluluklarından ve sıradanlaşmış olan evliliğinden ilerleme ya da gerileme gibi bir beklentisi olmadığından, alıştığı düzene karşı gelen bir olay duygu durumunda ani bir değişime yol açıp kendi hayatının yönetiminde ne kadar söz sahibi olduğunu sorgulamasına neden olmaktadır. Eşi Özdemir’in onu aldatırken kendisini oyalama planlarının ortaya çıkması üzerine Nevin’in olanların farkında olduğu halde ayrıntılarla oyalanması bir anda değişecek olan hayat algısının ağırlığını henüz kabul etmek istemediğini göstermektedir.

“Yemek odasına girdiği zaman şaşırakaldı. Masanın üstünde etleri ihtimamla temizlenmiş bir tavuk islekeleti duruyordu. Biri beyaz, biri kırmızı iki şişe şarabın masa üstündeki gazete kağıdında yuvarlak lekeleri vardı. Şişeler yan düşmüştü. Rus salatasının bir parçası yenmemişti.” (Abasıyanık, 35)

Sonunda bildiği gerçeklerle karşılaşmak için kendisi harekete geçtiğinde, büyük bir tepki vermek yerine yüzeyle çıkmaya hazır duygularını bastırıp bulunduğu ortamı ve önüne çözümlenen gerçekleri terk etmesi Nevin'in kontrolünü elinde tutmadığı hayatından kaçışının ilk adımıdır. Bir değişim göstermesi beklentisi olmadığı, sadece anda gerçekleşen bir rutin olarak gördüğü evliliğinde hiç beklemediği bir değişim olunca, yaşamındaki düzenin kendi kontrolü ile kurulmadığını ve yine kendi kontrolü dışında etrafında bulunan insanların kendisi üzerinde olan büyük etkisini görmektedir.

4.3) Farkındalık

Aynı eğitimi alarak yetiştirilmediği sınıftan uzak durma kararıyla sona eren hayal kırıklığı figürün beklentilerini gözden geçirmesi gerektiğini anlamasını sağladıktan kısa bir süre sonra hiçbir farklılık beklentisi olmadığı rutinlerin var olduğu yaşamında kendi etkisini sorgulamaya başlamasıyla Nevin, kendini içinden çıkamadığı bir sorgulama sürecinde bulmaktadır. Yavaş bir şekilde geliştirmeye çalıştığı toplumsal yapının farkında olma kazanımı, beraberinde getirdiği çaresizlik duygusu ile birlikte Nevin'in sakin kalmasını hem zihinsel hem de bunun sonucu fiziksel olarak engellemektedir. Ne yapacağını şaşırılmış olan figürün sokakta amaçsız gezmeye başlaması, sahip olduğu hayatından ve ait olduğu sınıfın getirdiği gerçeklerden uzaklaşmak için bir kaçış girişimidir. Birçok şeyi bir anda sorgulamanın getireceği karmaşadan korunmaya çalışan figür, fiziksel olarak içinde bulunmadığı ortamın getirdiği karmaşayı zihninin içinde yaşamaktadır. Hayatının her kesitine yerleşmiş ve onu olduğu kişi yapmış olan koşulların önemini anlamaya başlamaktadır figür. Beyninin hızlı bir şekilde neden-sonuç ilişkileri kurmaya çalışması ve bu sırada birçok noktayı karıştırıp içinden çıkamadığı bir olay örgüsü oluşturması, Nevin'in düşünce akışını kontrol edememesiyle kalp atışları ve vücut ısısında değişiklik gibi fiziksel tepkiler yaratmaya başlamaktadır. Hem zihinsel hem de fiziksel olarak alışık olmadığı tepkiler yaşayan Nevin'in zihin akışının kendiliğinden sakinleşmesini beklemekten başka çaresi kalmamaktadır. Bu durumun okura aktarılmasının nedeni, figürün

duygu durumunun analiz edilmesinin yanı sıra figürün düşüncelerine yer verilip henüz kendi durumunu başkalarının tepkilerinden bağımsız olarak değerlendiremediği gerçeğini de göstermektedir. *“Demek bir şey fark etmemişti kapıcı. Demek hala normal bir haldeydi. [...] Daha ölmüyordu demek.”* (Abasıyanık, 44)

Yapıtta, figürün yaşadığı duygu karmaşı sırasında Yunan Tanrıları ile ilgili bir hikayeye yer verilmiştir. Bu hikaye, bolluğu sembolize eden birçok yemek çeşidi ile donatılmış bir yemek masası etrafındaki Tanrılardan birinin statüsü çok daha düşük olan bir insana karşı sevgi hissetmesi ile başlamaktadır, hikayedeki sınıf farkı ise Nevin’in otobüs biletiğine duyduğu ilgiye gönderme olarak kullanılmıştır. Diğer tüm Tanrıların “çirkin” olarak nitelendirdiği ve görüntüsünden dolayı alay konusu ettiği tamirci Nevin’in gerçekliğinde üst sınıfın hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğu alt sınıfı temsil ederken hikayenin ana karakteri dışındaki Tanrılar toplum yapısının zenginlik nedeniyle rahat yaşayabilen üst sınıf üyelerin, tamirciye saygıyla yaklaşan Tanrıça ise toplumdaki statüsünü görmezden gelerek sınıflar arası eşitliği savunan bireylerin hikaye kahramanlarına dönüştürülmüş halidir. Bu benzetmelerin ve olay örgüsünün Nevin’in aklına sorgulama sürecinde gelmesi, bunu herbir bireyin eşit şartlarla yüzleştiği ve bir kişinin bulunabileceği en sıradan yer olan sokak uzamında gördüğü insanlarla paylaşmak istemesi ile birlikte figürün yaşadıklarını idrak edebildiğini göstermektedir. Buna rağmen hikayenin son kısmı olan Supervielle’nin sözleriyle çelişen, hikayedeki uyumun sağlanamadığı kendi sınıflar arası ilişki deneyimi figürü umutsuzluğa ve kabul ettiği toplumsal yapı hakkındaki prensipleri sorgulamaya itmektedir. *“Ey Fransız kızları! İnsanları hakir gören parlak züppelerle değil, çalışan, elleri büyük, yüzleri çirkin, pazuları sağlam, çalışan Fransız delikanlıları ile evleniniz. Fransa’ya Tanrılarla değil, kuvvetli insanoğlu insanlarla dolduracaksınız,”* (Abasıyanık, 42)

4.4) Kadın olmanın etkisi

Hayatının kendine değil, bulunduğu sosyal konuma bağlı geliştiğini fark eden Nevin kendisinin bir engel olarak görmediği kadınlık statüsünün ağırlığını hissetmeye başlamaktadır. Gazeteci arkadaşlarının grubun içinden bir kişiden öğrendikleri Nevin'in biletçi ile olan ilişkisi hakkında iğneleyici yorumlar yapması ve yine aynı benzetmeyi kullanarak Özdemir'in Nevin'i aldattığı kadınla birlikte olması nedeniyle Amerika'ya, yani gelişmiş üst sınıfa ulaşan bir "Kristof Kolomb" olarak görülmesi, aslı bile bilinmeyen bir olay üzerinden kolayca cinsiyet ayrımcılığı yapabildiklerini göstermektedir. *"Ama biz, dedi, ne de olsa Amerika'yı yelkenliyle keşfetmişlerdeniz. Belediye otobüsüyle değil."* (Abasıyanık, 66) Bu aşağılayıcı ve Nevin'i ciddiye almadıklarını belirten konuşmalar üzerine kendini koruyan Nevin ise gerek hayatındaki kadınların gerek yeni ortaya çıkan diğer kadınlarla birlikte ne kadar entelektüel düşünce yapısına sahip olursa olsun küçümseneceği gerçeği yüzünden toplumca bir kadın için yersiz görünen bu karşı çıkışından pişman olmuştur, artık her gerçekleştirdiği davranışın "insanlık" seviyesinin kadın olmasının getirdiği yük ile belirleneceğini kabul etmiştir. *"Susması, iftirayı üstüne alıp susması daha kadınca, daha insanca olurdu."* (Abasıyanık, 69)

Hem sınıfının hem de kadınlığının yaşamındaki etkilerini kısa sürede kabul etmek zorunda kalan odak figürün topluma teslim olduğu, kurguda Özdemir'in Nevin'i bir eş ve arkadaş olarak kaybettikten sonra sadece kadınlığının kaldığını gösteren bir olayın varlığıyla ortaya konmaktadır. İstanbul'a dönen odak figürün peşini bırakmayan Özdemir, Nevin'i buldukları trenin boş bir vagonuna konuşmak amacıyla çağırıp ondan cinsel tatmin isteğinde bulunarak, Nevin'in hayatından ayrılması ile düşündüğü tek şeyin kendi yaşamındaki yanında olan "kadının" eksikliği olduğunu göstermektedir. Karakter, Nevin'in isteksizliğini göstermesi üzerine tecavüz girişiminde bulunarak, hatta öldürme tehdidinde bulunarak her ne kadar eğitilmiş kesimden olsa bile kendisinin de kadına cinselliği dışında değer vermediğini, insandan önce kadın olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. *"Bu geceyi bağışla, ver... vermezsen*

öldürürüm, gebertirim seni...” (Abasıyanık, 77) Bu olanlar ise Nevin’in üzerinde büyük bir etki bırakmamaktadır. Başka bir karakterin müdahalesi ile Özdemir’den uzaklaşan figür olanlar üzerine düşünmemiş, bir çıkarımda bulunma gereği duymamıştır. Bu durum figürün kadının toplumdaki statüsünün sosyal gücü üzerindeki etkisinin farkında olduğunun, kadın olması nedeniyle değersizleştirilebileceğini kabul etmesi üzerine bir farkındalık kazandığını göstermektedir.

5) Uzamın özgürlük üzerindeki rolü

Ankara’daki yaşamının düşündüğü düzenden uzak olduğunu öğrenmesi sonucunda toplumsal statüsünün getirdiği yüklerden uzaklaşabileceğini düşündüğü ailesinin yanına, statü rollerinin gerçekleştirilmesi konusunda memur kentinden daha rahat olacağı tahmin edilen İstanbul’a kaçırmaktadır odak figür. Tiyatro sanatıyla uğraşmaya başlayan Nevin, İstanbul halkıyla sınıf farkı olmaksızın anlaşarak kendini hem hayatın sahneye yansımaları olan tiyatro sayesinde hem de birebir her ekonomik ve kültürel seviyeden insanla rahatça iletişime geçerek ifade edebilmektedir. Öte yandan figürün uzam değişimi ile karşılaştığı sakinliğe karşın, yapıtta kullanılan geriye dönüş tekniğinin bir etkisi olarak yapıtın başında verilen ve figürle İstanbul’da karşılaştığı toplumun arasındaki ilişkiden bahseden kısım, Nevin’in yapıtta daha sonra işlenen bir zaman aralığında geçen fakat olay sıralamasına bakıldığında İstanbul’daki yaşamından önce yaşanan, onu hem kendi statüsünü hem de toplumsal sınıflar arası farkları sorgulamaya iten farkındalık kazanımını ve bir parçası olduğu toplumda ait olduğundan farklı bir statüye düşme korkusunu ortaya çıkardığını göstermektedir. “(Nevin’in) En korktuğu şey küçük görülmektir. İnsanlardan her zaman kendini aşağı görmüştü. Hatta küçük görmüştü.”

(Abasıyanık, 13)

Yapıtta Nevin toplumdaki yerinin farkına varmış olsa da kendisine değer verilmediğini anlaması nedeniyle, figürün yaşamında uzamla birlikte bir değişiklik yaparak kendini

düşüneceği ve yalnızca kendi değerlerinin sorumluluklarını kabul edeceği ortaya konulmuştur. *“Görmüştü ama başkası tarafından öyle görülmek onu çok üzdi. Buna da tahammül etmek, aldırış etmemek gerekiyordu,” (Abasıyanık, 13-14)*

5.1) Uzamın sınıflar arası ilişkideki etkisi

Nevin, taşıdığı toplumsal yükten tam anlamıyla balıkçı arkadaşı Cemal ile birlikteyken kurtulmaktadır. Üst sınıfın sahip olduğu kibar dil yerine aralarında hitap şeklinde “adam, enayi” gibi kelimeler kullanacak ve farklı sınıfların farklı alışkanlıkları hakkında rahatlıkla yorum yapacak kadar rahattır Nevin ve Cemal’in iletişimi. *“ ‘Biz senin gibi saat onda kalkmıyoruz. Saat dördü buldu muydu kocakarı hepimizi uyandırır.’ ” (Abasıyanık, 4)* Kaynağı farklılıkların farkındalığı olan bu yakınlık, iki farklı insanın birbirlerinin yaşam tarzlarını öğrenmelerini ve birbirlerini daha iyi anlama şansına sahip olmalarını sağlamaktadır. Betimlemelerde kullanılan detaylı ve uzun cümlelerin olduğu anlatım yerine dialogların dışında sınırlı ve basit bir dille aktarılan ilişkileri, farklı sınıflara ait olmalarına rağmen arkadaş olabildiği balıkçının odak figürde yarattığı sakinlik duygusunu yansıtmaktadır.

5.2) Özgürlük kavramı ve erkek kimliğinin özdeşleşmesi

Sınıf farklarından kurtulan Nevin, kadınlığının getirdiği küçümsenme durumundan Cemal ile konuşmalarında görünen “erkek gibi olma” çabası ile kurtulmaya çalışmaktadır. Cemal ile konuşurken “erkek gibi konuşmak”, “erkek gibi hitap edilmek” isteyen odak figür; toplumun cinsiyetine yüklediği koşulsuz suçluluk, zayıflık gibi kabul etmek zorunda bırakıldığı kalıplaşmış özellikleri görmezden gelmek, kendine hayatından olabildiğince uzak tutmak amacıyla “özgür” olan karşı cinsin gördüğü saygıyı görmeyi talep etmektedir. Toplumun izin vermeyeceği bu kimlik reddi, yine yalnızca en rahat olduğu anda, onu üst sınıfa ait bir kadından önce bir arkadaş ve bir insan olarak gören Cemal’in yanında hayata geçmektedir.

6) Kaçış

Nevin kendisinden kurması beklenen aile kurumunu sosyal statülerin göz ardı edildiği tek ilişkisine, Cemal ile olan dostluğuna yönlendirmektedir. Önceki evliliğinde her iki tarafta da toplumun üst kesimine ait olma durumu ön plana çıkarken, Nevin ile Cemal'in ilerleteceği bir evlilikte dostluklarından gelecek olan samimiyetin devam edeceğinden şüphe duymayan odak figür, yine kadın statüsünün kendine yüklediği sorumluluklardan biri ile engellenmektedir. Kadının "verileceği" ailenin değerlerine uyum sağlayacağı düşüncesi henüz toplum gözünde üst sınıfa ait kadın statüsünden kurtulamayan Nevin ve alt sınıfa ait Cemal'in evliliğe yönelememesine yol açmaktadır. Odak figürün "boyun eğilmesini" beklediği planı, sınıfsal farkın önüne geçtiği bir ilişkide bile kadın statüsünün sınıfsal yeri nedeniyle engellenmektedir. " *'Nevin erkek olsaydı, Balıkçı Ali Ağa'nın da gürbüz, sıhhatli bir kızı olsaydı, sevişselerdi... Boyun eğmez miydik? Bağrımıza basmaz mıydık?'*" (Abasıyanık, 89)

Yaşam koşullarının yarattığı toplumsal sınıflar, kendini toplumu ayıran bir sisteme ait hissetmeyen bireyleri bu sosyal yapıdan kaçmaya iter. Toplumsal yapıların getirdiği sorumluluklar ve değerler sorgulanmaya başlandığında ortaya çıkan aidiyetsizlik olgusu, bireyin toplumda yer edinme çabalarının sonuçsuz kalmasına yol açarak memnuniyetsizlik yaratır; bireyin çabaları ise sistemden kaçmaya odaklanır. " *'Konsolos'un kızı' ile 'Balıkçı Cemal'in aftosu' arasında mekik dokumak için sinirlerim müsait değil. Bu sıfatlara karşı koymak da boş.'*" (Abasıyanık, 102) Nevin'in toplumda bir yer kazanma adına olan son çabasının da kendisine yüklenen sosyal roller ile engellenmesi sonucunda figür yaşadığı çatışmalardan kaçır, aidiyet kazanamadığı iki uzamdan da uzaklaşır. Yapıtın son bölümünde okurun Nevin'in gözünden olayların gelişmesine bakmasını sağlayan mektup, Nevin'in yaşamındaki tatminsizliğin sonucu olarak tamamen yeniden kuracağı ve kendi yönlendirmesiyle şekillenecek olan bir yaşama yönlendiğini göstermektedir.

7) Sonuç

Sait Faik Abasıyanık'ın "Kayıp Aranıyor" adlı yapıtında toplumsal sınıf farklılıklarının bireyin toplumda yer edinmesine etkisi ele alınmaktadır. Bu durum üst sınıfa ait Nevin figürü üzerinden aldığı eğitim sonucunda edindiği sosyal statü, çevresinin sosyal etkinliklerine etkisi, sahip olduğu sosyal statüyü sorgulaması ile ortaya çıkan aidiyetsizlik, toplumda yer edinme çabası ve kaçış olarak yaşamını etkileyen farklı gelişmeler altında işlenmektedir.

Figürün yetişkinliğe ulaştığında sahip olduğu düşünce yapısının gelişimi, baba ve anne tiplerine ait belirgin özelliklerin Nevin'e etkisi şeklinde yapıtta yer edinmektedir. Figürün entelektüel kimliğine zemin hazırlayan yapıttaki zamanın gelişmiş Avrupa ülkelerinde bulunup kültürel deneyimler elde edebilmesini ve onu okumaya, öğrenmeye ve kendini geliştirmeye iten bir baba figürüne sahip olmasıdır. Annenin tipik özelliği olan pasiflik ise figüre kadınlık kavramını öğretmekte yeterli olamamış, Nevin'in Avrupa'ya denk çağdaşlık seviyesi kadına yüklenen sosyal rollerin sınırlarının dışına çıkabilmesini sağlamıştır.

Toplumda üretken bireyler arasında yer aldığı andan itibaren taşıdığı itibar ve sosyal ilişkilerine dair sorumluluklar, figürün arkadaş çevresini oluşturan meslektaşlarının ona karşı tutumuyla ve evliliğinin sahip olduğu dinamiklerle ortaya konmaktadır. Yapıtta, figürün sosyal çevresindeki yerini okura aktarmak amacıyla bir rutin olan akşam yemeği davetlerinden figüre karşı meslektaşlarının tutumunun açıkça sözlere döküldüğü biri aktarılmaktadır. Nevin'in hata yapması olanağına tepki olarak edindikleri tutum, figüre bakış açılarını ortaya koymakta ve figür kendisi fark etmeden önce de toplumsal normlarla çatıştığını göstermektedir. Evlilik kavramı ise iş ortaklarının kullanacağı bir dille aktarılan konuşmalar ve figür ile eşinin taşıdığı ciddiyet ile yapıtta yer edinmektedir. Bu durum, figürün yakınlık kurması beklenen bir kişiyle arasında olan sosyal rol kalıplarına vurgu yapmaktadır.

Bulunduğu sınıfın ona sağladığı koşullarla tatmin olamayan Nevin, farklı bir sosyal sınıfa ilgi duymaya yönelmekte, böylece toplumsal sınıfların arasındaki farklılıkların farkına varmaktadır. Sosyal sınırlamaların varolduğu evliliğinden edinemediği romantik tatmini odak figür alt sınıfa ait bir bireyde aramaktadır, fakat geleceğe dair hayallerinin kendi gerçekleri etrafında şekillenmesinden dolayı ilgi duyduğu kişinin farklı değere sahip olduğu ve kendisinin onun sınıfına uyum sağlayamayacağı gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalmıştır.

Yapıtındaki zaman akışı okurun sosyal sınıf kavramının figür üzerindeki etkilerini anlamasını sağlamaktadır. Farkındalık kazanmasından sonra kendini rahat hissettiği bir uzamda başlayan yapıt, geçmişe dönüş ile figürün kendini ait hissetmediği bir ortamda yaşadığı rahatsızlıkları işleyerek bir çatışma yaratmakta, okura iki farklı uzam arasındaki duygusal değışimlerin toplumsal baskı nedeniyle oluştuğunu aktarmaktadır. Figürün sosyal rolleri görmezden gelen bir dostluğa sahip olduğu uzam yapıta tekrar dahil edildiğinde ise figürün farkındalığını okur anlayabilmektedir ve figürün toplumda yer edinme çabası ancak geçmişe ışık tutulmasından sonra gözlemlenebilmektedir.

Kendine uygun görmediği bir sosyal sisteme uyum sağlamaya çalışmanın anlamsız olduğunu gören birey, bu sistemden kaçır. Toplumun bir kesimine ait olmak adına son çabası toplumsal kalıplardan uzak bir iletişim kurabildiği dostu ile olacak evliliğidir figürün. Bu evliliğin kadın olması nedeniyle engellenmesi topluma ait olması için var olan son umudunun da yok edilmesine neden olmuştur ve figür, yapıtın sonunda verilen mektup ile kendisini kabul etmeyen ve onun da kabul edemediği toplumdan kaçışını gerçekleştirir.

KAYNAKÇA:

Abasıyanık, Sait Faik. Kayıp Aranıyor. İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 2012.